VULNERABILITATEA FEMEILOR UCRAINENE REFUGIATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: CONSTATĂRI ȘI PERSPECTIVE

THE VULNERABILITY OF UKRAINIAN REFUGEE WOMEN IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: FINDINGS AND PERSPECTIVES

CZU: 316.647.82:314.745.22-055.2(478=161.2) https://doi.org/10.59295/spd2024s.98

Aliona ONOFREI,
ORCID: 0000-0003-3604-0592
e-mail: alionaonofrei@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The article highlights the vulnerability of Ukrainian refugee women in the Republic of Moldova following the conflict in Ukraine, presenting relevant findings and perspectives. Women and children constitute 82% of this refugee population, being considered vulnerable groups exposed to increased risks during times of crisis. Among the most vulnerable are single women or women with children, economically vulnerable individuals, survivors of violence, people with disabilities, members of the LGBTQIA+ community, Roma women and girls, and other vulnerable groups. The primary needs of Ukrainian refugee women, as identified by the author, include access to essential resources and services such as medical care, legal assistance, psychological counseling, and labor market integration. Verbal and physical abuse, discrimination, and language barriers in job-seeking represent major challenges. Additionally, psychological and emotional abuse from partners persists, generating desires for separation. Recommendations for improving the situation of refugee women focus on information, education, awareness, personal development programs and economic empowerment, access to services for well-being and resilience, as well as measures to reduce risks.*

Keywords: *discrimination, integration, refugees, gender-based violence, vulnerability.*
Cuvinte-cheie: *discriminare, integrare, refugiați, violență bazată pe gen, vulnerabilitate.*

INTRODUCERE

După mai bine de doi ani de la invazia pe scară largă a Ucrainei, un total de 1,124,474 de persoane din Ucraina au traversat hotarul Republicii Moldova. Dintre aceștea, aproximativ 122,391 de refugiați ucraineni au rămas în țară, reprezentând circa 4% din populația totală a Republicii Moldova. Acest procent este cel mai mare raportat la populația totală dintre țările incluse în Răspunsul Regional pentru Ucraina. Majoritatea refugiaților din Republica Moldova sunt femei și copii. Din totalul persoanelor dislocate din Ucraina, 38% sunt femei, 44% sunt copii, dintre care 23% sunt băieți și 21% fete, iar 19% sunt bărbați [1].

Situațiile de urgență umanitară cresc în mod obișnuit riscul de multiple forme de abuz, inclusiv violență bazată pe gen, exploatare sexuală, abuz și trafic de persoane. În

acest context, femeile și fetele, care alcătuiesc 59% din numărul total de refugiați, sunt expuse unui risc semnificativ. Astfel, evaluarea situației de siguranță și protecție a fetelor și femeilor strămutate din Ucraina, monitorizarea și abordarea vulnerabilităților specifice cu care se confruntă aceste grupuri este de o actualiliate majora.

În Republica Moldova, autoritățile și organizațiile internaționale au implementat diverse măsuri pentru a proteja femeile și fetele refugiate, însă provocările rămân considerabile. Analiza aprofundată a acestor măsuri, precum și identificarea lacunelor și a necesităților urgente, sunt cruciale pentru a le asigura o protecție adecvată.

MATERIALE ȘI MEDODE

Pentru a atinge obiectivele propuse, am utilizat o metodologie bazată pe standardele existente în domeniul evaluărilor desfășurate în contexte umanitare. Metodologia s-a bazat pe analiza datelor primare și secundare, folosind tehnica de eșantionare intenționată/selectivă. De regulă, această abordare este utilizată pentru a acoperi anumite subgrupuri de persoane, participanții fiind selectați în funcție de un anumit profil, cum ar fi vârstă, sex, origine sau ocupație. Această tehnică este adesea folosită atunci când se cercetează o anumită trăsătură, caracteristică sau zonă de interes, asigurând o marjă de eroare scăzută. Procesul de selecție este precis și eficient, deoarece participanții sunt aleși pentru a corespunde unui anumit profil specific.

Astfel, cercetarea a inclus:

- analiza cadrului normativ și de reglementare în domeniul protecției refugiaților, analiza datelor statistice, a studiilor, cercetărilor și rapoartelor recente disponibile, relevante pentru contextul de cercetare.
- realizarea interviurilor individuale aprofundate cu femei refugiate.
- realizarea interviurilor aprofundate cu reprezentanții organizațiilor societății civile din domeniu, prestatori de servicii sociale și reprezentanți ai autorităților publice locale.

Aria geografică acoperită de cercetarea în cauză a inclus: zona Centru – Chișinău (inclusiv suburbii), raionul Criuleni/ zona Nord – municipiul Bălți, raionul Drochia și Rîșcani, zona Sud – raionul Cahul.

Eșantionul de evaluare a inclus 35 femei strămutate din Ucraina și 9 reprezentanți ai organizațiilor din domeniu/părți interesate, în perioada 15 mai-15 iunie 2024.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Nevoile umanitare ale refugiaților din Moldova sunt diverse și complexe, cu provocări specifice evidențiate în cadrul cercetării. Printre cele mai vulnerabile categorii de refugiați se numără mamele singure, femeile și fetele de etnie romă, persoanele cu dizabilități, refugiații în vârstă, copiii și adolescenții, persoanele LGBTQ+ și supraviețuitorii violenței bazate pe gen.

- Mamele singure se confruntă cu provocări semnificative în asigurarea nevoilor familiilor lor, inclusiv accesul la o locuință adecvată, îngrijire medicală și oportunități educaționale pentru copiii lor. Ele pot necesita sprijin în termeni de îngrijire a copiilor, integrare economică și asistență psihosocială.
- Femeile și fetele de etnie romă se confruntă cu discriminare și marginalizare, ceea ce duce la acces limitat la educație, îngrijire medicală și oportunități de angajare. Ele pot necesita intervenții țintite pentru a asigura incluziunea și accesul la servicii esențiale, precum și sprijin cultural și social pentru a aborda stigmatizarea.
- Refugiații cu dizabilități întâmpină bariere în mobilitate, comunicare și acces la servicii. Ei necesită îngrijire medicală specializată, dispozitive de asistare, educație inclusivă și oportunități de trai adaptate nevoilor lor. Asigurarea accesibilității și incluziunii în toate eforturile umanitare este crucială pentru acest grup.
- Refugiații în vârstă pot avea nevoi de sănătate specifice și probleme de mobilitate și adesea experimentează izolare socială și violență. Ei necesită acces la îngrijire medicală, servicii de suport social și programe care promovează participarea lor activă în comunitate.
- Copiii și adolescenții refugiați sunt deosebit de vulnerabili la exploatare, abuz și întreruperea educației. Ei au nevoie de spații sigure, programe educaționale, suport psihosocial și activități care promovează bunăstarea și dezvoltarea lor.
- Persoanele LGBTQ+ pot întâmpina riscuri crescute de violență, discriminare și excludere socială. Ele necesită servicii de protecție, locuințe sigure și acces la suport legal și psihosocial adaptat nevoilor lor specifice.
- Supraviețuitorii violenței bazate pe gen au nevoie de sprijin psihologic și juridic, precum și de protecție împotriva agresorilor.

Daca ne referim la problemele majore cu care se confrunta refugiatii din Ucraina, acestea sunt în primul rând accesul la resurse și servicii pentru a satisface nevoile de bază [2, p.4]. Mulți refugiați se confruntă cu dificultăți în accesarea resurselor și serviciilor esențiale, cum ar fi alimentele și asistența medicală. Asistența cu procedurile legale, documentele și înțelegerea drepturilor lor în contextul moldovenesc este o altă provocare. În plus, femeile refugiate se confruntă adesea cu abuz verbal, discriminare, discurs de ură și hărțuire în viața lor de zi cu zi. Mai mult, lipsa sprijinului din partea comunității, a rudelor sau a prietenilor duce la probleme psihologice grave. Dependența economică, șomajul, oportunitățile limitate de muncă bine plătite care să se potrivească cu abilitățile lor, combinate cu lipsa/accesul limitat la asistență medicală, sănătate reproductivă și servicii sociale de bază, disponibilitatea limitată a serviciilor de îngrijire a copiilor și barierele lingvistice, reprezintă probleme suplimentare.

Refugiații din Moldova locuiesc în diferite aranjamente de locuire, un număr semnificativ de Centrele de Cazare pentru Refugiați fiind închis. Dacă la începutul războiului, au fost activate 135 de centre de plasament temporar pentru refugiați, suficien-

te pentru a găzdui un număr mare de refugiați, la moment funcționează 35 Centre, cu un număr total de 1825 refugiați. Pe măsură ce refugiații se mută din centrele colective în locuințe private, sprijinul durabil și acordurile de închiriere sigure sunt esențiale, la fel ca și măsurile de atenuare a riscurilor în programele de adăpost. Acest lucru este deosebit de important pentru refugiații care se pot confrunta cu provocări crescute în accesarea soluțiilor de locuințe sigure și durabile pe termen lung, deoarece închiderea Centrelor de Cazare pentru Refugiați și scăderea nivelului de asistență pentru refugiați sunt așteptate să sporească riscurile de violență bazată pe gen, inclusiv hărțuirea sexuală din partea proprietarilor privați de sex masculin înainte de a închiria și în timpul șederii lor, care sunt legate în principal de vulnerabilitatea femeilor refugiate, cărora li se oferă cazare gratuită în schimbul prestării de servicii casnice sau sexuale proprietarului.

Hărțuirea este de asemenea larg răspândită și în timpul utilizării diferitelor tipuri de transport. De obicei, aceste incidente nu sunt raportate, deoarece se presupune că nu se vor lua măsuri corespunzătoare. În ceea ce privește disponibilitatea transportului, persoanele refugiate care locuiesc în localități mai îndepărtate se confruntă cu lipsa mijloacelor de transport public în apropiere. Această situație îi obligă să meargă pe jos pe distanțe lungi, ceea ce este perceput ca un risc suplimentar [3, p. 13].

Cele mai mari rate de prevalență a formelor multiple de violență au fost raportate de către femeile refugiate din mediul rural, femeile în etate și cele separate sau divorțate, cauzele fiind legate de o aderare mai puternică la normele de gen și rolurile de gen inechitabile, nivelul mai scăzut de educație și dependența economică mai mare a femeilor de bărbați din zona rurală, situație care ar putea fi exacerbată de presiunile economice actuale [4, p.2].

Alte forme de violență bazată pe gen raportate includ violența fizică (lovituri, restricționarea deplasării), psihologică (șantaj, amenințarea de a le lua copiii, umilire, discurs de ură) și economică (limitarea resurselor, control financiar) din partea familiei sau a membrilor comunității. Studiul *Violența în bază de gen: Auditul siguranței*, completează datele obtinute, menționând că violența din partea partenerului intim este larg răspândită, afectând atât femeile refugiate, cât și pe cele din comunitatea gazdă și pe femeile de etnie romă. În acest context, alcoolul este un factor major care contribuie la violența din partea partenerului intim, precum și la violența împotriva copiilor și a persoanelor în etate. Au fost raportate cazuri în care femeile au fost agresate fizic de partenerii lor și alungate din casele lor, fiind forțate să doarmă în stradă [3, p.18]. De asemenea, s-a menționat violența declanșată de schimbările în dinamica tradițională de gen, în special când femeile câștigă mai mult decât bărbații. Abuzul împotriva persoanelor în etate, alimentat de consumul de alcool, a fost identificat ca o problemă semnificativă. În plus, este frecvent ca femeile să fie supravegheate și controlate în mod continuu de partenerii lor. Femeile din comunitatea refugiaților consideră că accesul la informații despre serviciile și asistența disponibile este crucial pentru a reduce riscurile de violență.

O altă tendință înregistrată în ultima perioadă, este creșterea numărului cazurilor de cyber-violență, femeile și fetele confruntându-se mai frecvent cu violența online. Potrivit estimărilor GREVIO, în ultima perioadă experiențele femeilor și fetelor, care au trecut prin violență în bază de gen, sunt amplificate sau facilitate de tehnologia utilizată în mediile online și digitale[5, p.92]. Or, tehnologiile doar amplifică rădăcinile sexismului, inclusiv al celui online, care au legătură directă cu inegalitatea de gen și afectează, în mod disproporționat femeile și fetele. Există un sentiment general conform căruia fetele adolescente sunt expuse în mod disproporționat riscului de a fi victime ale violenței pe bază de gen facilitate de tehnologie, inclusiv hărțuirea și mesajele insistente, deși majoritatea respondenților au menționat că femeile adulte sunt la fel de vizate[3, p.16].

Orice tip de asistență oferită, în special în contexte umanitare, trebuie să pornească de la identificarea necesităților persoanelor cărora le sunt destinate aceste servicii, iar pentru a afla dacă un sistem este unul funcțional, trebuie să analizăm accesibilitatea acestuia. Conform studiului *Analiză Succintă a Impacturilor de Gen ale Crizei din Ucraina: o atenție specială asupra Moldovei*, accesul la serviciile psiho-sociale pentru femeile și copiii refugiați și strămutați în Moldova rămâne limitat. În mod notabil, 14% dintre femeile refugiate au exprimat o nevoie de suport psihosocial, comparativ cu 10% dintre bărbați. În plus, refugiații din Centrele de Recepție și Cazare raportează o nevoie mai mare de consiliere psihosocială. Cu cât războiul durează mai mult, cu atât problemele psihologice se adâncesc [6, p.3]. Stresul perpetuu pe care îl experimentează femeile, datorită conexiunii lor cu sistemele de alarmă care funcționează în Ucraina combinat cu vinovăția pe care o simt în raport cu cei care au rămas în țara lor de origine (cum ar fi soții și părinții în vârstă care au refuzat să plece), a dus la expunerea continuă la evenimente traumatice și la niveluri ridicate de suferință și depresie.

În plus, listele lungi de așteptare, barierele lingvistice cu psihologii locali și lipsa de servicii pentru anumite grupuri – inclusiv copii – pot însemna că problema este exacerbată. Mai mult, există o lipsă de furnizori de servicii psiho-sociale în Moldova, complementată cu necesitatea de îmbunătățire a controlului calității în cadrul acestor servicii, în special în zonele regionale și rurale.

În perioadele de criză, femeile și copiii sunt adesea percepuți ca fiind mai vulnerabili și având nevoie mai mare de suport de sănătate mintală și psihosocial. Copiii, în special adolescenții, sunt mai susceptibili de a avea probleme potențiale de sănătate mintală, de socializare deficitară, de comportament agresiv și de declin educațional. Conform Evaluării Educaționale, copiii prezintă semne de dezangajare de la școală, oportunități limitate de interacțiune socială, timp redus petrecut cu familia și prietenii de acasă, stres, dificultăți de concentrare la temele școlare, comportament impulsiv, suferință la auzirea veștilor negative de acasă, timp crescut petrecut acasă, anxietate și episoade de plâns și crize de furie[7].

În acest context, livrarea integrată a suportului în domenii precum sănătatea, protecția socială, combaterea violenței/traficului de persoane și asistența victimelor,

educația și mijloacele de trai rămâne esențială. Acest lucru necesită o abordare pe mai multe niveluri care include in primul rând consolidarea sistemelor de sprijin pentru familii și comunități. Pașii includ asigurarea livrării de activități psihosociale bazate pe comunitate și intervenții care se bazează pe resursele, reziliență și capacitățile individuale și comunitare existente.

CONCLUZII

În lumina celor menționate supra, devine evidentă importanța acordată informării și educației în rândul femeilor refugiate și al comunităților gazdă din Republica Moldova. Aceste femei au nevoie de acces la informații clare și ușor accesibile despre violența bazată pe gen și despre serviciile disponibile pentru prevenirea și sprijinul în cazurile de abuz. Îmbunătățirea coordonării între autoritățile publice locale, organizațiile non-guvernamentale și furnizorii de servicii este crucială pentru a asigura un răspuns eficient și coordonat în fața cazurilor de violență. Femeile refugiate, în special cele care au suferit violență, au nevoie de sprijin psihologic și de acces la spații sigure pentru a primi ajutor și consiliere adecvată.

Abilitarea economică este fundamentală pentru căutarea independenței financiare și pentru creșterea bunăstării acestor femei în societate. Astfel de programe nu doar că le sprijină în integrarea socială, dar le ajută să-și regăsească încrederea în propria lor capacitate de a-și construi un viitor stabil și sigur. În plus, consolidarea capacității furnizorilor de servicii în prevenirea exploatării și abuzului sexual, alături de implementarea de mecanisme de raportare confidențiale, este esențială pentru a asigura un mediu sigur și protejat pentru femeile vulnerabile.

Aceste concluzii subliniază nevoia urgentă de acțiune coordonată și de investiții în programe și politici care să sprijine femeile refugiate în Moldova în fața provocărilor complexe ale violenței bazate pe gen și să le ofere oportunități reale pentru o viață mai sigură și mai independentă.

REFERINTE

1. *Daily population Trends – Republic of Moldova. Operational data portal. UNHCR*. În: https://data.unhcr.org/en/dataviz/248?sv=0&geo=680 [Accesed: 01.07.2024]
2. *Gender-based violence in the Republic of Moldova in the context of the humanitarian crisis produced by the war in Ukraine - Assessment Report.* În: https://reliefweb.int/report/moldova/gender-based-violence-republic-moldova-context-humanitarian-crisis-produced-war-ukraine-assessment-report-enro [Accesed: 26.06.2024]
3. *Ukraine Situation - Moldova: GBV Sub-Working Group - GBV Safety Audit, 2024*, În: https://data.unhcr.org/en/documents/details/108377 [Accesed: 01.07.2024]

4. *Consultation with women organizations and refugee women for Regional Response Plan 2024, În: https://reliefweb.int/report/moldova/consultation-women-organisations-and-refugee-women-regional-response-plan-2024, [Accesed: 02.07.2024]*
5. *Studiu de compatibilitate a cadrului juridic și instituțional al Republicii Moldova cu prevederile Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice pe dimensiune digitală,* În: https://social.gov.md/wp-content/uploads/2023/08/Studiu-violenta-digitala.pdf, *[Accesat: 06.07.2024]*
6. *A BRIEF ANALYSIS ON THE GENDERED IMPACTS OF THE CRISIS IN UKRAINE: A FOCUS ON MOLDOVA, În: https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/07/brief-analysis-on-the-gendered-impacts-of-the-crisis-in-ukraine-a-focus-on-moldova-0, [Accesed: 02.07.2024]*
7. *To learn more about specific challenges related to the inclusion of refugee children in the national school system in Moldova, please refer to the Moldova Education Assessment - Key Findings, August 2023, În: https://reliefweb.int/report/moldova/moldova-education-assessment-key-findings-august-2023, [Accesed: 29..06.2024]*